

Ambrus Margit

(Sepsiszentgyörgy, 1918. november 25. –
†Esztergom, 2015. augusztus 26.)

Életem a II. világháború éveiben

(Visszaemlékezés – 1944–1945. 8. rész)
Életem Budapest ostroma alatt

Előzmény (Az előző számban közölt 7. rész összefoglalója) Tanítónői állásra pályázik, de biztos, ami biztos, híradósnőnek is jelentkezik a hadseregnél. A hadsereg gyorsan lépett és küldte a behívót. Szászrégenben letette a katonai esküt. Ezt követően megkapta az értesítést arról, hogy elfogadták tanítónői pályázatát is. A hadseregtől azonban már nem tudott leszerelni. Édesanyja egyedül maradt otthon. Udvarlók továbbra is jelentkeztek. Bátyját, Pétert is behívják katonának, szintén a magyar hadseregbe. Váratlanul levelet kap a frontról. Ez a levelezés amolyan honleányi kötelezettség volt. Így kívántak vigaszt nyújtani a fronton szolgáló katonáknak. Ez a levél egy István nevű katonától érkezett, több levélváltás után Margit fényképet küldött neki. István a fényképet feltette irodája falára és kijelentette: Ő lesz a feleségem. Ennek megfelelően Margit édesanyjának írt levélben megkéri lánya kezét, majd meglátogatja Szászrégenben. Megismerkedik a családdal Marosvásárhelyen. Bemutatkozó látogatásra mennek István özvegy édesanyjához Bottonyára. Kalandos körülmények között ki-ki állomáshelyére utazik. Ezt követően elsodorja őket egymástól a háború. Édesanyjával nem találkozik többé. Megismertet híradós szolgálatának mindennapjaival, a románok hirtelen átállásának szolgálati következményeivel, a szövetséges német katonák viselkedésével. Állomásról állomásra haladva leírja Pest, majd Kaposvár felé történő visszavonulásuk eseménytörténetét. Kaposváron újabb kiképzésen vettek részt. Juci nővére családjával és édesanyjukkal a cukorgyárak evakuálásának rendje szerint vonul vissza Magyarországra. Vőlegénye jelentkezik. Eljegyzési szabadságot kap, Budára utazik. Kaposvárra már nem tér vissza, a Gellért-hegyben működő Országos Légvédelmi Központ veszi állományába. Vőlegénye testvéreinél kap szállást.

Készülünk az esküvőre

Karácsony harmadnapjára tűztük ki az esküvő időpontját. Beszereztem az orvosi bizonyítványokat, akkor kellett mindenféle igazolás egészségi állapotunkról, mintha azok között a körül-

mények között nem lett volna mindegy. Szabolcs százados és Lovas főhadnagy, Pista felettesei lettek volna a násznagyok. Pistáék akkor Gödöllőn voltak az irodával. Hadtestükről nem tudtak semmit. Az iroda, ahol legalább hallomásból mindenki ismert, azonban egy pár tiszttel és katonával még megvolt.

Nagy ovációval fogadtak, amikor elmentem hozzájuk. Felpakoltak fagyasztott hússal, mert konyhájuk természetesen volt. Vettem savanyú káposztát a Nefelejcs utcai piacon. Pistáéknak bőven volt cigarettájuk. A cigarettáért cserébe egy cukrásznál kaptunk süteményt. A cigaretta akkor nagyúr volt. Minden ajtót ki lehetett nyitni vele. Pista Karácsony első napján este ment vissza Gödöllőre. Az esküvő a harmadik napra volt kitűzve. Akkor azonban már a városban folytak a csaták. A villamosok leálltak.

A légvédelmi parancsnokságon kértem a leszerelésem. Teljesítették, végkielégítést kaptam, és elengedtek. A csoportom pedig nyugatra menekült.

Amikor reggel felébredtünk, hallottuk a lövöldözést. Elkecseregettem, most mi lesz? Eddig kaptam mindent az alakulatomtól, most hiába van pénzem, nem érek vele semmit. Itt maradtam sógornőmék nyakán.

Imre¹ nyolc osztálytársával esténként náluk tanyzott. Karácsony második napján este hoztak gramofont, a nagy utcai szobában táncoltunk. Ott szerettem meg a táncolást. Imrével keringőztünk.

Pista egyáltalán nem vette rossz néven, hogy a 18-20 éves gyerekek körében jól érzem magam. Pista nővére, Ilonka² annál inkább. Amikor este későig maradtak, és nem mentek haza, szétrakták a rekamiékat, ki hová fészkelte be magát a földön, ott aludt. Én a hálószobában aludtam Ilonkával. Másnap Jutka,³ Panni⁴ meg a fiúk hívtak, menjek velük a városba, sétálunk és megébédelünk valahol. Én szívesen mentem volna, de Ilonka nem engedett el. Azt kérte, maradjak vele, és segítsek neki a takarításban.

Mostani eszemmel belátom, igaza volt. Akkor azonban igen rossz néven vettem, de szót fogadtam, és maradtam.

Másik alkalommal Pista is ott volt. Imre bekapcsolta a gramofont, kértem halkítsa le, mert felhívja ránk a katonák figyelmét. Egyszer csak verik az ajtót, akkor már a férfiakat rejtegettük, mert elvitték őket munkára, és aztán vagy visszajöttek vagy nem. Kinyitottuk az ajtót, katonák álltak ott, Pistára ráparancsoltak, hogy vigye le a zenélő gépet. Kétségbe voltam esve, féltem, hogy többet nem látom, de egy idő múlva visszajött egy csizmával. A gramofont feltette a teherkocsira, ezt meg levette. Nem vették észre.

Vámos Imre Münchenben, 1950-es évek

Volt egy tragikusan végződött esetünk is. A pincében bújtattak egy sebesült német katonát. Az oroszok razziáztak, meglátták, és nyomban agyonlőtték. Nagyon féltünk.

Hátunkkal szemben volt egy mozi, ami még akkor működött. Hívott Ilonka is, és hívtak a fiatalok is. Én szívesebben mentem velük, mint Istvánka ötven év körüli nővérel. Imre is nagyon kedves volt, hozott egyszer egy lemezt, erdélyi dalok voltak rajta. Az egyik fiút, Micót, Ilonka nem kedvelte, mert nem volt olyan nagystílusú, mint a többi. Vidéki árva gyerek volt, vonzódtam hozzá, azt mondta, van az anyjáról – aki fiatalon halt meg – egy képe, hasonlítok hozzá.

Ilonka rossz szemmel nézte, hogy pártolom a fiút.

Esküvőnk története

Karácsony másodnapján este bezörögtek a nyilasok, azt parancsolták, hogy mindenki menjen le a pincébe. Amit tudunk, mentsük, vigyük le a pincébe. Megtettük. Úgy gondoltuk, hogy az es-

küvőt követő ünneplés elmarad. A fiúk megették az esküvőre készített dolgokat, csak egy kevés sütemény maradt.

A harcok ekkor már bent folytak a városban. Nem volt villany. A csengő nem működött. Zörögtek az ajtón. Pista jött meg. Akkor már Kőbányán voltak, engedélyt kért, hogy értem jöjjön. Délután három óráig kapott eltávozási engedélyt. Volt egy kétrészes, fehér galléros, sötétkék ruhám, azt vettem fel, és szaladtunk esküdni. Az anyakönyvvezető, a megszokás hatalmának engedve, gyalog jött be a hivatalba. Kértük, eskessen össze bennünket. Hiányosak voltak az irataink, el akart utasítani. Elmondtam neki, hogy erdélyi vagyok, háború van, ki biztosít arról, hogy az irataimhoz valaha is hozzájutok? Belátta igazamat, és írt egy jegyzőkönyvet. Felvette, hogy ki az apánk – anyánk, s hogy megszülettünk. Ezt aláírtuk.

Az idő gyorsan telt, és nekünk három órára ott kellett lennünk Kőbányán. Megszólalt a légi-riadót jelző sziréna. Az anyakönyvvezető arra kért, menjünk le az óvóhelyre. Elmondtuk, hogy mi a helyzet és azt is, hogy mi nem félünk. Azt mondta, jó, a saját felelősségünkre maradhatunk. Ő már öregember, nyugodtan marad. Köz-

Ismeretlen, Vámos Imre, Budavári Margit Katalin, Mayer Barbara, Vámos Ilona Vámos Elvira Anna, 1960–65 között

ben megérkezett egy másik elkésett, házasodni kívánó pár is. Kérdezték, van-e tanúnk. Nem volt. Bejött az ő két tanújuk. Komáromiak voltak. A szertartás befejeztével szaladtunk vissza a lakásra. Pista a hátára kapta a háti zsákom. Fogtam a bőröndöm, Jutkáék becsomagoltak egy párat a megmaradt esküvői süteményből, és rohantunk, mert Pista arra is engedélyt kapott, hogy magával vigyen engem Kőbányára. Az utcakeresztezésekénél jobbról és balról is lőttek. Amikor egy kis szünet volt, szaladtunk tovább. Három óra volt, amikor beléptünk az irodának kinevezett helyiségbe. A százados bevitt a szobájába, megkínált teával, keksszel. Ott vártunk addig, amíg számunkra szobát rekviráltak. Elkísért szálláshelyünkre. Hegedűs néninek hívták azt a nénit, aki befogadott. Egy szobája volt, de általában az óvóhelyen aludt. A százados cukorbeteg volt, diétázott. Így ő nem jött el az esküvői vacsorára, ott volt viszont másik pártfogónk, Lovas főhadnagy. Hegedűs néni fagyasztott húsból főzött pörköltet, Lovas főhadnagy hozott bort. Elővet-tük az eléggé meggyötört süteményt, és „nagy lakomát” csaptunk.

Hegedűs néninek éppen otthon tartózkodott a fia, hajnalban utazott el. Kivételesen nem mentek le az óvóhelyre. Régimódi hálószobájuk volt. Két ágy, előtte egy sezlon, és még valahol a szobában volt egy fekvőhely. Mi az öreg nyikorgó ágyban aludtunk volna, ha tudtunk volna. Az első éjszakánk volt együtt, de meg sem mertünk mozdulni, mert akkor recsegett az ágy. Reggel, amikor körbejárt a százados az adjutánsával, hozzánk is bejött. Az álmatlanságtól beesett szemekkel ültem a konyhában a kályha mellett. Ők hamiskás szemekkel nézegettek, hát igen, így kell kinézni egy fiatalasszonynak az első éjszaka után, de hogy miért voltam kimerült, nem is sejtették. Pistát a társai irigyelték, szerencsés fickó, itt a felesége, az övék meg ki tudja, hol.

Az irodán nem volt sok dolguk. A hadtest nélküli hadtestparancsnokságot két fiatal haditudósító, a százados, főhadnagyok, a zászlós és Pista mint irodista, valamint néhány csicskás, szakács alkotta.

Vámos Ilona Judit, 1950-es évek

Tették, mintha dolgoznának. A kijelöltek kimentek portyázni, éjjelente összetartás volt az irodában. Pistát beosztották éjszakai ügyeletre. Bementem a századoshoz, kértem, mentse fel Pistát a szolgálat alól, mert félek egyedül. Pistát felmentette az éjszakai szolgálat teljesítése alól.

Az irigység gyűlt még a tisztekben is. Napközben az irodában ültünk, beszélgettünk. A férfiak, mivel nagyon szegényes volt a koszt, általában olyan ételekről ábrándoztak, amit békében meg sem esznek. Jó fagyos szalonna és ehhez hasonló kívánságok hangzottak el.

Nagy nyelések közepette egyikük burgundi bor után sóhajtozott.

Néha, pár órára kinyitották a sarki kisboltot. Az előtte való várakozás életveszélyes volt. Vállalva a

veszélyt, Pista is elment, és hozott teaaromát, egy kis lisztet, több üveg paradicsomot, kekszet, amikkel Pestről átgyalogolt Ilonka nővérehez Budára. Amikor visszajött, mondta, hogy akkor már a pincében éltek, a mosókonyhában főztek, fánkot sütöttek. Egy kicsit rosszulesett, hogy nekem nem küldtek legalább egyet.

A „hadtestparancsnokság” másik helyre költözött. Volt egy teherautójuk, azzal történt a költöztetés. Előörsként elment egy különítmény, és szobákat foglalt az iroda számára. Mi bent vártuk, hogy előálljon a teherkocsi. Amikor kimentünk, bombaszilánkok pattogtak a lábunk előtt.

Pista hátvédként ott maradt, én a többivel mentem. A házat, amelyben a szállás célját szolgáló szobák voltak, aznap földig bombázták. Így a mellette levőben szállásoltak el bennünket. Este volt, én magányosan ültem az irodában. Lovas főhadnagy kérdezte, hogy hol van a nagyságos asszony szobája. Akkor ez a megszólítás járta. Mondtam, elfelejtettek nekem rekvirálni. Azt mondta a zászlós, addig nem feket le, amíg nekem nincs szobám. Elvitt abba a házba, amelyben a számára lefoglalt szoba volt. Ennek az ablakai a bombázás következtében betörték. Tél volt, nagyon hideg. Lakott még a házban egy nyugalmazott százados is a feleségével. Az idős

századosné azt mondta, inkább aludjunk a konyhában, ott meleg van. Időközben megjött Pista is. A százados, aki pártfogolt bennünket, a másik házban lakott. Velünk volt elszállásolva másik pártfogónk, Lovas. Együtt laktunk a konyhában a zászlóssal mi ketten, meg Filax, a százados kiskutyája. Az éléskamra tele volt minden jóval. Mi semmihez nem nyúltunk hozzá, a házigazdák általában lent tartózkodtak az óvóhelyen. A zászlós arra hivatkozva, hogy ő a tulajdonos rokona, dézsmálgatta a tartalékot. Pista attól tartott, hogy a tartalék dézsmálása miatt nem Lovasra, hanem ránk fognak gyanakodni. Megemlítette ezt a dolgot a főhadnagynak, aki akkor tudta meg, hogy velünk lakik a zászlós. Azonnal utasította, költözzön le az irodába. Azt mondta, annyi tapintat lehetett volna benne, hogy ezt magától is megtegye. Emiatt aztán erősödött az ellenünk amúgy is meglévő ellenszenv. Úgy határoztak, hogy engem nem visznek magukkal. Azt mondták, bevetésre mennek, nem mehetek velük. Engem vállaltak a házigazdák, náluk maradhatok, készítettek számomra egy fekhelyet az óvóhelyen. Pistával megbeszéltünk egy helyet, ahol értesítést hagyok számára, ha valami történik, és elmegyek innen. Ők elmentek, én ott maradtam, búslakodtam a konyhában. Elöttem állt a kutya, kis alacsony állat, óriási szemekkel. A százados felesége azt mondta, ha megmérgeződik, kiesik a szeme, amit aztán kézzel kell visszatenni. Különösen azért haragszik, ha idegen kezében seprűt lát. Emiatt aztán meg sem mertem mozdulni.

Ültünk, néztük egymást a kutyával. Töprengtem, mi lesz velem.

Az iroda a Dohány utcába költözött. Amikor a százados bement az irodába, megkérdezte, hogy engem hol szállásoltak el. Meg akart látogatni. Jelentették neki, hogy otthagytak.

Pistát és vele a két haditudósítót azonnal elküldte értem. Megkönnyebbülve mentem velük. Láttam, milyen rombolás volt Budapesten. Csonkolt, dögölt lovak heverték az úton. Az hiányzott belőlük, amit az emberek étkezés céljából kivágtak. A lebombázott, romos házak erkélyei lógtak a járda fölött. Az iroda az Irinyi utcából a Dohány utcába költözött át. Ott egy néninél voltunk elhelyezve a belső szobában.

A néni elvált asszony lánya, Lola velünk, Csullag főhadnagy a külső szobában lakott. Lolának általában az óvóhelyen tartózkodtak. A közelben lévő boltban Pista alkalmanként megvásárolta a legszükségesebb dolgokat. A „házigazda” néni nagyon utálatos volt. Nem akart edényt adni a mosáshoz, lábast a főzéshez. Lola rendes volt. Összebarátkozott Csullag főhadnaggal, és hacsak lehetett fent, az ő szobájában tartózkodott. Az egyik tiszt zongorázott, ő Csullaggal, én Pistával táncoltam.

Terhességem első hónapjai

Visszatérően bombáztak. Ekkor bebújtunk a szekrény mögé, mintha az megvédett volna. Az erkély leszakadt, a néni letről kétségbeesve kiabált, „Lola, gyere le!” Nem mentünk le, megúsztuk ennyivel. Aztán annyira jóba lett Lola Csullaggal, hogy együtt aludt vele a felső szobában. Az anyjának persze azt mondta, velünk van, a mi szobánkban. Nekem akkor már valószínűleg kezdődhetett a terhességem. Gyakran ki kellett mennem, az ilyenkor igénybe vett kis helyiséghez Lola és Csullag szobáján keresztül vezetett az út. Lola nem neheztelt érte, azt mondta, biztosan nagyon felfáztam. Egyszer sütöttem palacsintát. Meghívtuk Lovast is, akivel nagyon megbarátkoztunk. Civilben tanító volt.

Az iroda velünk együtt Pestről, a Dohány utcából Budára költözött. Délután indultunk, gyalog mentünk át a Lánchídon. A hátunk mögött égett Pest. Elöl szaladt Lovas, utána én, mögöttem Pista és a többiek. Lovas néha hátraszólt, nem félek. Nem, nem félek! Nem félttem, menni kellett! Fentről jöttek a bombák, tratatata-tratatata, olyankor meghúzódtunk egy oszlop mellett, a lövedékek meg hulltak a Dunába. Azt mondtuk, ha itt átjutunk, örökké fogunk élni. Sötét volt, mire keresztül értünk a hídon.

Az utcákon dögölt lovak, halott emberek között botladoztunk. Sötét volt, nem találtuk a nekünk rekvirált házat. Az egyik katona gyufát gyújtott, a másik kiütötte a kezéből. Állandóan lóttek. Bementünk egy házba, az óvóhely lépcsői le voltak szakadva, az ablakok kitorve. Itt szálltunk meg éjszakára. Reggel mentünk tovább. Hó volt és hideg. Bementünk a posta épületébe, amíg szállást találnak nekünk. Ott ültünk a csomagjainkon. Úgy emlékszem, akkor az Irinyi utcából átmentünk a Baross utcába.

Amikor láttuk, hogy mindennek vége, engem visszavitt Pista a Margit körútra, Ilonka nővérehez a pincébe. Este érkeztünk meg. Ebben az épületben volt annak a cukorgyárnak az irodája, amelyhez a marosvásárhelyi is tartozott. Találkoztam egy régi cukorgyári ismerőssémmel. Ő fogadott be az épület óvóhelyére aznap éjszakára. Aki nem fért el ott, a pincében lévő széntároló sufniujukban zsúfolódott össze. Úgy feküdtünk ott, mint a heringek. Pista másnap Imrével lehozott egy ágybetétet. A viceházmester néinek volt a pincefolyosó végén egy saját sufnija. Ennek hiányzott a legelső ajtaja. Elejébe akasztottunk egy pokrócot. Ott aludtam.

Amikor odaköltözött a katonai iroda, a cukorgyári illetékesek arra kérték a parancsnokunkat, hogy ha van vállalkozó személy, teherautóval menjen el a raktárunkba, és hozza el az ott található lisztet. Ebből mindenki kapott, aki itt volt. Pis-

ta cigarettáért megvette valakitől az őt illető adagot, és a mienkével együtt elvitte Ilus nővérenek.

Pár nap múlva eltorlaszolták a ház kapuját. A szemközti házba az oroszok, a mienkbe a németek fészkeltek be magukat, és így lőtték egymást. Azon az éjjelen nagyon el voltam keseredve, arra gondoltam, hogy az eltorlaszolt házba nem tud Pista bejönni, és én most megint itt maradok egyedül. Reggel nagy öröm ért. Kiderült, hogy éjjel az utolsó pillanatban be tudott jönni a házba.

A hadtest nélküli hadtestparancsnokság belátta, hogy nincs értelme annak, hogy továbbra is együtt maradjon. Kiállítottak Pista számára egy nyílt parancsot azzal, hogy nyolc társával együtt felderítőnek küldték vissza. Így amikor a házban a németek azért szedték össze a férfiakat, hogy felvigyék őket harcolni a Várba, Pista egy kivételével meg tudta menteni katonatársait. Ez a katonatársa ugyanis a mi házukba már nem fért be, így átment a szomszéd épületbe a vészkijáraton. Őt felvitték a Várba.

Pistát és társait napközben rejtegettük, este eldugtuk őket az esti járőrözők elöl. Nappal nem mentek ki a sufniából. Éjjel a mosókonyhában mosdottak és mozogtak egy kicsit.

Ilonkával főztem, volt még lisztünk, paradicsomunk. Néha kaptunk lóhúst, amiből Ilonka paprikást készített maga és két lánya, Imre és barátai és mi kettőnk számára. A kenyeret én dagasztottam. Élesztő már nem volt, kovásszal kelesztettünk.

Sokszor voltam rosszul. Ilonkának elmondtam a tüneteimet. Ő csak annyit mondott: „asszonysors”. Orvos nem volt, tanakodtunk Pistával, hogy mi lehet az oka rosszulléteimnek. Nem jutottunk eredményre. Lola annak idején azt mondta, hogy aki fel van fázva, nem lesz terhes. Ebben megnyugodtunk.

„Kalandom” az orosz katonákkal

A budai harcok során a németek a vészkijáraton elmenekültek a házból. Imre és barátai fehér lepedőt tűztek egy rúdra, kinyújtották az emeleti ablakon. Az oroszok odalóttek, de sikerült elugraniuk.

Az orosz katonák kibontották a kapu barikádját, és bejöttek a házba. Én nem merészkedtem ki a lyukból, a többi kiment báméskodni. Este aztán levettem a nadrágot és a cipőt. Pizsamában feküdtem le.

Arra ébredtem, hogy valaki megfogta a lábam. Felültem, és mint addig a németeknél tettük, Pistát letakartam. Két orosz katona állt ott, pisztolyt tartottak rám, és azt mondták, „davaj kurva!” Ez azt jelentette, hogy menjek le az udvarba. Akkor az volt a szokás a háborúban, ha győznek, azon az éjszakán azt tehetnek a kato-

nák a legyőzöttekkel, amit akarnak. Pista, szegény, felébredt, felült erre az invitálásra mondván, „nem kurva”, hanem a feleségem. Kapkodott az iratok után. A pincében pilács – egy kis olajba, parafinba tett kanóc – világított. Imréektől rács választott el bennünket. Volt közöttük egy bulgár fiú, aki azt súgta, szálljon le Marica – Imre nevezett el így –, azt mondták, megcsönkítják a férfit, ha az asszony nem megy le. Akármennyire is féltem tőlük, lemásztam az ágyról. Pisztollyal a hátamban követtek. A pince folyosójának falánál volt egy társuk, azt mondták, rosszul van, dörzsöld fel. Kézzel lábbal magyaráztak, én románt és magyart keverve úgy tettem, mintha elhinném, hogy rosszul van. Részeg volt. Dörzsöltem, mondtam szegény, sok német pu-pu. Megenyhültek, eltették a pisztolyt. Aztán azt mondták Pistának, hogy adja oda a pilácsot, de az a túloldalra, Imrééknél, volt. A fiúk óvatosan átnyújtották hozzánk. Vigyáztak arra, hogy őket észre ne vegyék. Én, míg ők Pistával beszéltek, elvettem tőlük a pilácsot.

Akkor már ők ketten fogták a „beteget”, és azt mondták, menjek elöl a piláccsal. Egyszer megállítottak, és olyan mozdulatokat tettek, mintha azt mondták volna, feküdjek le. Erre letérdeltem előttük, összefogtam a kezem. Megsajnálta, intettek, álljak fel, adjak vizet. Mutattam, mezítláb vagyok. A hó behullott a pince folyosójának rácsai között. Mutattam, fázom. Azt mondták, vizet adjak. Éppen a mosókonyha előtt álltunk, ahová pár idősebb ember zárkózott be. Az oroszok verték az ajtót, az öregek kinyitották, adtak vizet, engem meg elengedtek. Szerencsém volt.

Ezt követően a fiúk felváltva tartottak ügyeletet. Amikor Pista volt az ügyeletes, azt mondták, reggelig ne menjek el onnan, mert ha visszajönnek, és nem engem találnak, lelövik valamelyiküket. Ott reszkettem reggelig. Akkor éjjel három lányt vittek el onnan.

Egyikük 16 éves kislány volt. Nem történt baja. Elegáns tiszt vitte el, reggelig beszélgetett vele, akkor visszahozta, a mamának kezét csókolt, és elment. Lehet, neki is volt ilyen lánya, és azért vitte el, hogy megőrizze. A másik a házmester lánya volt. Azt mondta, hogy egy kapualjba belökte a katonát, amire az feltápáskodott, ő elszaladt. Reggel fele került haza.

A harmadik, egy akkor érettségiző vidéki lány, rosszul járt. Gyógyszerész nagynénje hozta fel, hogy ne érje baj vidéken. A lány egy ládában volt elbújtatva. A szóke Baranyi Laci⁵ a szomszédos sufniában feküdt. Az orosz katonák azt hitték, német, le akarták löni. Ezt hallva a kislány kiugrott rejtekhelyéről, és azt kiáltotta, hogy „nem német, ne bántsák!” Lacit nem bántották, de a kislányt elvitték, reggel került haza, teljesen öszszetörve. Szegény csúnyán fizetett életmentésé-

ért. Ezt követően kendőt kötöttünk a fejünkre. A pince sötétsége és levegőtlenége megtette a hatását, fekete-sárgák voltunk. Ha katonák jöttek, köhögni kezdetünk. Azt mondták, hogy az oroszok félnek a tüdőbajosoktól.

Általában fenn tartózkodtunk az emeleten, oda idegen ember nem mert feljönni, mivel csak imitt-amott volt lépcső, meg nem is gondolták, hogy a hidegben ott lakna valaki. A négyszobás lakásnak nem voltak ép ablakai, a bombázás alatt mindegyik betört. Kettőnek az utcára, kettőnek a belső udvarra nyílt az ablaka. Ezek voltak a védettebbek. Ide költöztünk. Az egyik szobát elfoglalta Ilonka a lányokkal, a másikat odaadta a fiúknak, nekünk az utcai, ablaktalan szoba jutott.

Felhozták a tűzhelyt, Pista beszerelte a konyhába, a kémény épen maradt. Nem volt fent senki, gondoltam, melegítek egy kis vizet, és fejet mosok, és annyi idő után végre megmosakszom.

Hideg volt a konyha, de a víz meleg, levetkőztem, mostam a fejem. Valaki zörgött, kérdem, ki az, azt mondta, oroszosan, nyissam ki az ajtót. Úgy, ahogy voltam vizesen bebújtam a szekrénybe, aztán egy idő múlva megszólal Imre, mert ő viccelt meg ilyen „kedvesen”. Persze nem gondolta, hogy éppen fejet mosok.

A lakást később el kellett hagynunk, mert az egy zsidó orvos volt, aki hazajött, és visszakapta azt. Ilonka Csepelen kapott állást és szolgálati lakást.

Korábban nekünk is az volt a tervünk, hogy Csepelen fogunk tovább dolgozni, bekapcsolódunk a gyár újraindításába. Életünk azonban másképpen alakult.

Jegyzetek

¹ Vámos Imre (Mezőhegyes, 1927. február 11. – Budapest, 1993. január 17.) író, újságíró, parasztpárti politikus, országgyűlési képviselő. 1945-ben felvették az Országház diplomataképzőjének Kulturpolitikai és Diplomáciai Akadémiájára. (Nyolcszáz jelentkezőből negyven embert vettek fel.) Ekkor ismerkedett meg Kovács Imrével, Veres Péterrel, Illyés Gyulával és másokkal. 1946-ban a Nemzeti Paraszt Párt tikára, az ürömi alapszervezet alapítója. 1948-ban a kommunista hatalom a Markó utcában három napig fogva tartotta, kényszervallatásnak vetette alá. 1948. november 5-én elhagyta az országot. Előbb Davosban, majd 1951-től Münchenben élt a Szabad Európa rádió munkatársaként. Három társával, Borsos Sándorral, Borbándi Gyulával és Molnár Józseffel Zürichben megalapították a Látóhatárt, amelynek 1962-ig felelős kiadója volt. Az első szám 1950 őszén készült el. A Látóhatár szerkesztői és munkatársai folyamatosan változtak, de a magyar forradalom után az alapító tagok nézetkülönbség miatt kétfelé váltak. Ekkor született meg (Borbándi Gyula, Molnár József és Bichik Gábor által) az Új Látóhatár, amelyhez Vámos Imrének már nem volt köze. A Látóhatár a szakadást követően (1958 és 1961 között) még kilenc alkalommal

jelent meg. 1956 után a magyar forradalom cserbenhagyása miatt megromlott a kapcsolata a Szabad Európa Rádióval. 1962-ben hazatért, és a Magyar Nemzet külpolitikai rovatának újságírójaként dolgozott. Meghatározó szerepe volt a magyarországi SOS Gyermekfaluk létrejöttében.

² Vámos Imréné, Ilona (1908–) Vámos Imre édesanyja. Férje, Vámos Imre (1901–1969) Mezőhegyes segédjegyzője, később Üröm nemzeti parasztpárti polgármestere volt. Bárdos István nővére, Ambrus Margit sógornője.

³ Vámos Ilona Judit (1928–?) Vámos Imréné leánya.

⁴ Vámos Elvira Anna (1929–) Vámos Imréné leánya. Írásai az Új Ember című folyóiratban jeletek meg. Önálló kötete: Virrasztás az életünkért a teljesebb, bölcsőbb emberi élethez. Accordia Kiadó, Budapest, 2002. 317 p.

⁵ Baranyi László színművész 1957-ben Rózsashegyi Kálmán színiiskolájában szerezte diplomáját. 1957-től 1961-ig az Állami Déryné Színház, 1961-től a Pécsi Nemzeti, 1965-től a szolnoki Szigligeti, 1971-től a Kecskeméti Katona József Színház társulatának tagja. 1976-tól a Mikroszkóp Színpad, 1980-tól a Nemzeti Színház, 1986-tól ismét a Mikroszkóp Színpad művésze. Jelenleg az Élesszín magántársulat tagja.

Sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta a szerző jogutódja, dr. Bárdos István. A következő (9.) rész eseményei: Látva, hogy Budapesten és Csepelen nem juthatnak lakáshoz, munkához, holmijuk nagy részét hátrahagyva gyalog indultak Battonyára. Nem kevés viszontagságot követően megérkeztek férje szülőházába. Itt orosz katonák voltak beszállásolva. Bérlok is voltak, ebből jutott némi bevételhez Pista özvegy édesanyja. Mindössze egy szoba jutott számukra. Megpróbálták elhozni Budapestről az ott hagyott holmikat. Ezek azonban eltűntek. Az oroszokra fogták, ez volt abban az időben a legegyszerűbb magyarázat arra, hogy az őrzők lassacskán eladták azokat. Mindenük elveszett. Ambrus Margit némi szerencsével, némi leleménnyel és kalandos módon elérte, hogy az egyik lakó elhagyja bérleményét. Édesanyja 1947-ben meghalt. Férje belép az újjászerveződő honvédségbe, ahol 1946 végéig szolgál őrmesterként. Ekkor leszerelt, mestervizsgát tett és kiváltotta az iparendélyt, amit 1955-ben visszaadott, és belépett az Asztalos KTSZ-be. Megismertet a korabeli kisiparosok és családjának nehéz sorsával. Megtanult és elvégzett mindent, amit egy asszonynak a falusi ház körül el kell végeznie. Egyik évben aratni is elmegy azért, hogy legyen búza, liszt, és ezt a péknél jobb minőségű kenyérre tudja cserélni. Ebbe a vállalkozásba belebetegszik. Leírja a jöttmentek sorsát, nehezen, de megoldja nincstelenségükből fakadó problémáikat, nehézségeiket. A Forradalom előtt Amerikában élő nagybátyja küldött 250 dollárt. Ezt és tartalékait felhasználva a család Marosvásárhelyre utazott, és sok év után találkozott rokonaival. A Forradalom kitörését követően az egész család részt vett a tüntetéseken, hallgatta a Szabad Európa Rádió adásait. Vámos Imre kommentárjait, akiről tudták, hogy Janus néven önálló műsorral rendelkezik. Amikor élelemért jöttek a szabadságharcosok, vitték számukra a szalonnát, kolbászt és más tartós élelmiszereket.